

Rehabilitering av s.k. krigsförbrytare

107735

■ Den norska författaren Knut Hamsun vistades i Paris i två repriser 1893–1895 och skrev då romanen *Pan*, ett av sina bästa arbeten. I anledning av hundraårsminnet ordnade Norges utrikesministerium *Journées Knut Hamsun à Paris*, en hel del vecka med i och för sig intressant program, föredrag, diskussioner, utställningar, avtäckning av minnesplakett på huset där Hamsun bodde, konserter och mottagning av Norges ambassadör.

Allt beledsagades av en diger, välredigerad broschyr, också den utgiven av Norges utrikesministerium. De finska och svenska institutionerna medverkade stort och gav prov på berömvärd nordiskt samarbete.

Broschyren omtalade lakoniskt att Hamsun efter andra världskriget blev dömd för högförräderi och fräntagen sin förmögenhet. Vad som inte omtalades var att domen aldrig har upphävs och att Hamsuns arvingar likaså aldrig har återfått förmögenheten, som ingalunda var obetydlig.

En något kortare broschyr om Hamsun, också den redigerad för Norges utrikesministerium, sade kanske litet mera: Hamsun är officiellt död, inga gator, torg eller byggnader har uppkallats efter honom, inga frimärken eller sedlar med hans bild har utgivits — och att man har svårt att förlåta honom och att han omfattas av ett slags hatkärlek.

□

Det är givetvis sant att Hamsun understödde Quisling och okkupationsmakten, men han gjorde sig inte skyldig till övergrepp på sina landsmän och han var inte antisemit. Han blev emottagen av Hitler i Berchtesgaden och försökte — som Sven Hedin — inför denne föra Norges talan.

För envar som har vanan att låta tankarna löpa i konsekventa banor framstår allt detta nog i något besynnerlig dager, ja, om inte i löjets skimmer: är det ändå inte litet förvänt, när en norrman, han må vara nobelpristagare, dömd av

MKD Eino Nivaja anser att domen över den norska författaren Knut Hamsun och den s.k. krigsansvarighetsdomstolens dom över finländska politiker kunde hävas.

högsta domstolen, officiellt död, en orwelliansk operson, firas officiellt i Paris en hel vecka av sitt lands utrikesministerium? Det väsentliga, som man inte kan komma ifrån, är ju att domen aldrig har upphävs.

□

För mig är det obekant vilka motiv som låg bakom Hamsuns tyskvänlighet, men för den som upplevt Finlands gatlopp under andra världskriget, torde nog inte den tanken vara främmande, att den dikterades av hans fruktan för Sovjetunionen. Vilka av oss ansåg inte under kriget att den norska motståndsrörelsen gick i Sovjets intressen och vilka av oss var inte förgädd på den antityska opinionen i Sverige, som också var kritisk mot oss själva?

Det finns vittnesmål på att t.o.m. Mannerheim, som såg längre än de flesta, gjorde det, och berömt är ju utrikesminister Wittings svar på frågan om han kunde förstå normmännen: "Jag är professor i talassologi. För att förstå normmännen borde man vara professor i patologi."

Jag är medveten om, att ännu i dag kan ett sådant uttalan-

de kännas djupt sårande för en norrman. Men händelseförloppet under slutskedet av andra världskriget styrdes i mycket av avvägningsfrågor, vilkas berättigande visades av det snart efter kriget inträdande tillståndet med ett dödligt sovjetiskt hot mot hela den fria världen.

Och för att göra det fullkomligt klart att jag också ser sakens andra sida, vill jag gärna tala om hur chockad jag en gång blev under min aktiva tid som läkare, när jag på en norrman konstaterade stora ärr, som såg artificiella ut. På min fråga vad de var svarade norrmannen: "Det var ett tredjegradsförhör av Gestapo."

□

Vid en diskussion efter ett föredrag av en norsk litteraturprofessor, som hörde till programmet i Paris, bad jag om ordet och frågade om Hamsun nu är rehabiliterad i Norge, trots att domen kvarstår *de jure*. Professorn försökte släta över det hela med att vi nu talade om en stor författares verk och inte om hans politiska åsikter, men svarade till slut helt plausibelt att frågan borde ställas till Norges utrikesministerium.

Direkta paralleller till Hamsun finns inte i Finland — Finland blev ju aldrig ockuperat av någon — men jag känner nog personer i Finland, vilka fortfarande anser, att det efter kriget var fel att till akademiledamöter upphöja V. A. Koskenniemi, Yrjö Kilpinen, Rolf Nevanlinna och A. I. Virtanen, vilka föregavs ha varit "kollaboratörer". Några av dem gick förvisso till överdrifter — det gjorde också Örnulf Tigerstedt — men de handlade av fosterländska motiv och för att de fruktade Sovjet, alldeles som Hamsun och Hedin. Och kollaboratörer var de ju inte heller i den meningen, att de inte kollaborerade med fienden utan med tyskarna, som var, om inte på papperet allierade, så åtminstone *co-belligerents*.

□

Hamsun undgick fängelsestraff genom ett utlåtande av

psykiatern, prof. Gabriel Langfeldt, enligt vilket hans själsförmögenheter var nedsatta av hög ålder. Det må vara hur som helst med den saken, men ännu då han fyllt nittio utgav Hamsun *På gjengrodde stier*, som skildrade hans öden efter kriget (av den visades på Finlandsinstitutet en välgjord filmatisering med tyska (!) aktörer — fallet Hamsun ser ut att vara lika traumatiskt i Norge som Dreyfusaffären i Frankrike).

Likadan tur hade inte alla de intellektuella kollaboratörer, vilka verkligen gjorde skäl för namnet och hade samarbetat med fienden. Ehuru de hörde till undantagen, saknar det inte intresse att i detta sammanhang återkalla dem till minnet: Amerikanerna spärrade in den blide skalden Ezra Pound på mentalsjukhus som fascistkollaboratör och fransmännen arkebuserade Brasillach. Troligen hade de gjort detsamma med den orealistiske drömmaren Drieu la Rochelle om han inte först hade tagit sig själv av daga. Céline, läkare, drevs i landsflykt. Jag har inte sett att Pound eller Céline skulle ha hedrats med symposier, trots att man i Frankrike inte kan undgå att lägga märke till det stora anseende Céline åtnjuter.

Läsaren frågar sig kanske nu, vad är det egentligen jag strävar till? Jo, till att alla sådana politiska rättsutslag efter kriget, som inte har någonting att göra med nazistiska övergrepp eller grymheter, bör upphävas. Sovjetkommunismens hot är borta, det kalla kriget är slut, och vi kan äntligen känna oss fria.

Om Hamsuns dom postumt upphävdes i Norge, skulle säkert en del kommunistiska *die-hards* låta höra av sig, men hur underbart vore det inte att inte behöva bry sig om det. Och om vi i Finland likaså postumt skulle upphäva den s.k. krigsansvarighetsdomstolens och vapengömmarprocessens domar över redbara män, som gjorde det bästa de kunde för fosterlandet — ja, hur underbart vore inte det!

Eino Nivaja